ТАҚРИЗИ

муқарризи расмӣ ба диссертатсияи номзадии Аминзода Зокирҷон Тоҳир дар мавзуи «Таъини ҷазо барои маҷмуи ҷиноятҳо ва аз рӯйи маҷмуи ҳукмҳо: масоили назариявӣ ва амалӣ» барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои ҳуқуқшиносӣ аз рӯйи ихтисоси 12.00.08 - Ҳуқуқи ҷиноятӣ ва криминология; ҳуқуқи иҷрои ҷазои ҷиноятӣ пешниҳод шудааст

Мутобиқати мавзуъ ва муҳтавои диссертатсия ба шиносномаи ихтисоси илмӣ. Таҳқиқоти диссертатсионии Аминзода Зокирҷон Тоҳир дар мавзуи «Таъини ҷазо барои маҷмуи ҷиноятҳо ва аз рӯйи маҷмуи ҳукмҳо: масоили назариявӣ ва амалӣ» барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои ҳуқуқшиносӣ аз рӯйи ихтисоси 12.00.08 - Ҳуқуқи ҷиноятӣ ва криминология; ҳуқуқи иҷрои ҷазои ҷиноятӣ, ки аз рӯйи он ба шурои диссертатсионӣ мувофиқи фармоиши Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз санаи 7 январи соли 2022, №16/шд ҳуқуқи қабули диссертатсияҳо барои ҳимоя дода шудааст, мувофиқ мебошад.

Мубрамии мавзуи таҳқиқ. Дар шароити имрӯзаи ташаннуҷи ҷинояткорӣ, ҷазо ҳамчун яке аз василаҳои калидии мубориза бо кирдорҳои ҷиноятӣ боқӣ мемонад. Аз ин рӯ, таҳияи низоми ҳуқуқии дақиқ ва асосноки илмии таъини ҷазо аҳаммияти аввалиндараҷа касб мекунад. Ҷазо бояд мутобиқ ба вазнинии ҷиноят ва дараҷаи гуноҳи шахси гунаҳгор таъин шуда, принсипи адолат ва ҳадафҳои пешгирикунандаи он бояд пурра риоя гардад. Таъини ҷазо на танҳо як амали расмӣ, балки воситаи амалӣ намудани сиёсати ҷиноятии давлат мебошад.

Мутобиқи Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳифзи ҳуқуқ ва озодиҳои инсон вазифаи афзалиятноки давлат ба шумор меравад. Ҳуқуқи ҷиноятӣ, ҳамчун шакли шадиди маҷбурсозии давлатӣ, бояд танҳо дар ҳолатҳои зарурӣ ва бо риояи принсипҳои муқарраргардида татбиқ гардад. Аз ин рӯ, ҳангоми таҳия ва татбиқи қонунгузории ҷиноятӣ бояд бо эҳтиёт ва масъулияти касбӣ амал намуда, ҳамеша омилҳои эҳтимолии таъсиррасонии қарорҳо, аз ҷумла паёмадҳои мусбат ва манфиро амиқ арзёбӣ намоянд.

Таъини ҷазо аз рӯйи маҷмуи ҷиноятҳо яке аз масъалаҳои душвор ва мураккаб дар ҳуқуқи ҷиноятӣ мебошад. Муваффақияти татбиқи сиёсати ҷиноятии давлат, махсусан дар самти мубориза бо ҷинояткории такрорӣ, ба самаранокии чунин таъинҳо сахт вобаста аст. Арзёбии ҳамаҷонибаи сатҳи хавфнокии иҷтимоии шахс, ки якчанд маротиба муносибатҳои ҷамъиятии муҳимеро вайрон намудааст, аҳаммияти калидӣ дорад.

Дар чунин ҳолатҳо, мақомоти судӣ вазифадоранд ҳамаи асосҳои қонунии ҷавобгариро бо назардошти хусусиятҳои ҳар як ҷиноят таҳлил намоянд. Ин талаб мекунад, ки барои ҳар як кирдори алоҳида, ки метавонад оқибатҳои ҷиддии иҷтимоӣ ба бор оварад, ҷазои мутаносиб ва асоснок муайян гардад. Танҳо чунин муносибат имкон медиҳад, ки моҳияти ҷиноят дуруст дарк шуда, андозаи ҷавобгарии шахси гунаҳгор ба таври одилона муайян гардад.

Мушкилиҳои ҷойдошта инчунин аз номукаммалии қонунгузорӣ ва мушкилоти таъбирии он сарчашма мегиранд. Ҳолатҳое мавҷуданд, ки қонун тартиби муқарраршударо барои ҳолатҳои мушаххас, ба мисли татбиқи ҷазои шартӣ дар сурати мавҷуд набудани иҷрои он, равшан муайян накардааст. Норасоии ҳуқуқӣ дар чунин ҳолатҳо сабаби сар задани саҳви судӣ мегардад, ки зарурати таҷдиди назар ва такмили меъёрҳои дахлдорро талаб мекунад.

Ғайр аз ин, таҳлилҳои амалии парвандаҳо нишон медиҳанд, ки баъзе судҳо ҷиноятҳои такрориро, ки аз ҷониби як шахс содир шудаанд, бе дарназардошти сатҳи хавфнокии онҳо арзёбӣ мекунанд. Ин метавонад боиси паст шудани таъсири пешгирикунандаи ҷазо гардад. Ҳолати хосе, ки дар он маҷмуи ҷиноятҳо сабаби ба таври ноодилона камтар таъин шудани ҷазо мегардад, нишондиҳандаи мушкилоти фаҳм ва татбиқи принсипи таносуб дар ҳуқуқи ҷиноятӣ мебошад.

Ба ҳамин минвол, зарур аст, ки қоидаҳои мушаххас, равшан ва ягона барои таъини ҷазо дар ҳолати маҷмуи ҷиноятҳо ва маҷмуи ҳукмҳо таҳия шаванд. Танҳо бо ин роҳ метавон саҳви судиро коҳиш дода, адолати судиро таъмин намуд.

Дар маҷмуъ, мушкилоти зикршуда на танҳо хусусияти назариявӣ, балки аҳаммияти амалӣ низ доранд ва ҳалли онҳо таҳқиқоти минбаъдаи илмӣ ва таҷдиди назар дар заминаи қонунгузории ҷиноятиро тақозо менамояд. Сатҳи одилонаи таъини ҷазо, мутаносибии он бо хусусияти ҷиноят ва эҳтимоли паст кардани такрори ҷиноят, бояд ҳамчун самти афзалиятноки сиёсати ҷиноятии Ҷумҳурии Тоҷикистон шинохта шавад.

Дараҷаи навгонии натиҷаҳо дар диссертатсия ва нуктаҳои илмие, ки ба ҳимоя пешниҳод мешаванд. Диссертатсияи пешниҳодшуда яке аз аввалин таҳқиқотҳо дар илми ҳуқуқшиносии тоҷик мебошад, ки бевосита ба масъалаҳои назариявӣ ва амалии таъини ҷазо барои маҷмуи ҷиноятҳо ва маҷмуи ҳукмҳо мутобиқи талаботи Кодекси ҷиноятии Ҷумҳурии Тоҷикистон равона шудааст. Муҳимияти ин кор дар он аст, ки масъалаи муайян намудани андозаи ҷавобгарӣ ва таъини ҷазоҳо дар ҳолати содир

шудани сершуморагии ҷиноятҳо то ҳол ба таври комил дар қонунгузорӣ ва амалияи судӣ таҳқиқ нагардидааст.

Дар ин таҳқиқот мафҳумҳои калидии сершуморагии ҷиноятҳо, такрори ҷиноят ва ретсидив аз нуктаи назарҳои ҳуқуқӣ ва амалии онҳо таҳлил шуда, таснифи мушаххас ва равшани ин категорияҳо пешниҳод шудааст, ки ин навгониҳои назариявӣ барои амиқтар фаҳмидани хислат ва хусусиятҳои ҳуқуқии онҳо заминаи устувор мегузоранд. Ҳамзамон, механизмҳои таъини ҷазо бо дарназардошти хусусиятҳои ҳар як ҳолати сершуморагии ҷиноятҳо ва ҳукмҳо таҳлил шуда, тавсияҳои назариявӣ ва амалии мукаммалгардонии он пешниҳод гардиданд.

Муаллиф дар асоси таҳлили комили қонунгузорӣ ва амалияи судӣ камбудиву норасоиҳои мавҷударо муайян намуда, барои беҳтар намудани равандҳои таъини ҷазо ва таҳкими адолати судӣ пешниҳодҳои мушаххас ва самаранокеро ироа кардааст. Дар робита ба ин, тағйиру иловаҳо ба моддаҳои мухталифи Кодекси ҷиноятии Ҷумҳурии Тоҷикистон пешниҳод гардида, татбиқи онҳо дар амалияи ҳуқуқӣ ва судӣ ба баланд бардоштани сифати таъини ҷазо ва кам намудани саҳвҳои судӣ мусоидат хоҳад кард.

Аз ин ҷиҳат, натиҷаҳои таҳқиқот на танҳо илми ҳуқуқшиносии ҷиноятиро бо навгониҳои назариявӣ ва амалӣ бой мегардонад, балки барои амалигардонии қонунгузорӣ ва такмили таҷрибаи судӣ дар шароити нави ҷомеа заминаи устувор мегузорад.

Нуқтаҳои илмие, ки ба ҳимоя пешниҳод мешаванд, навгонии онро нишон дода, аз омилҳои зерин иборат мебошнд:

Диссертатсияи мазкур яке аз нахустин таҳқиқотҳои илмии ҳамаҷониба ва маҷмуӣ дар доираи илми ҳуқуқи ҷиноятии Ҷумҳурии Тоҷикистон маҳсуб меёбад, ки махсусан ба масъалаҳои назариявӣ ва амалии таъини ҷазо барои маҷмуи ҷиноятҳо ва маҷмуи ҳукмҳо мутобиқи муқаррароти Кодекси ҷиноятии Ҷумҳурии Тоҷикистон бахшида шудааст.

Навгониҳои асосии илмии таҳқиқот аз олмилҳои зерин иборатанд:

Мафҳумшиносии нав ва таснифи нави сершуморагии ҷиноятҳо: Мафҳуми сершумории ҷиноятҳо ба таври илмӣ бозбинӣ шуда, тафовути он аз «такрори ҷиноят» ва «ретсидив» дар заминаи ҳуқуқии онҳо асоснок гардонида шудааст. Пешниҳод гардидааст, ки барои баланд бардоштани дақиқии ҳуқуқӣ ва адолати ҷазодиҳӣ, намудҳои сершумории ҷиноятҳо бояд бо дарназардошти хавфнокии ҷиноят ва шахсияти ҷинояткор тасниф карда шаванд;

Такмили назарияи таъини ҷазо дар ҳолати сершумории ҷиноятҳо ва ҳукмҳо: Шаклҳои татбиқи тарзи муайян намудани ҷазо (фаро гирифтани ҷазои сабуктар, зам намудани қисман ё пурра) таҳлил ва асоснок карда

шуда, принсипҳои фардикунонии ҷазо ва мутаносибияти он бо дараҷаи ҷиноят таъкид шудаанд. Ҷонибдорӣ аз арзёбии маҷмуии ҷазоҳо ба ҷойи ҷамъбасти механикии мухлатҳои ҷазо пешниҳод шудааст;

Пешниҳоди тарзи нави муайян намудани ҷазо, иҷрои мустақили ҷазоҳо: Пешниҳод гардидааст, ки иҷрои мустақили ҷазоҳои таъиншуда ҳамчун тарзи алоҳидаи муайян намудани ҷазо дар моддаи 68 КҶ ҶТ ҷой дода шавад, ки дар қонунгузории амалкунанда пешбинӣ нашудааст;

Таклифҳо оид ба такмил ва тавсеаи қонунгузории ҷиноятӣ: Пешниҳодҳои мушаххаси қонунгузорӣ барои тағйир ва илова ба моддаҳои 20, 64, 67, 68 ва 69 КҶ ҶТ таҳия гардидаанд, ки ҳадафи онҳо баланд бардоштани мутобиқати амалияи судӣ бо принсипҳои қонуният, адолат ва ягонагии татбиқи қонун мебошад. Ҳамзамон, ворид намудани тартиби махсуси таъини ҷазо дар мурофиаи содакардашуда ба КҶ ҶТ низ пешниҳод шудааст, ки ҳавасмандгардонии ҳамкории шахс бо мақомоти тафтишӣ ва судиро тақвият мебахшад;

Бартарафсозии норасоӣ ва ихтилофи ҳуқуқӣ дар моддаҳои ҷорӣ: Бо таҳлили васеи амалияи судӣ, камбудиҳои қонунгузорӣ ва мушкилоти татбиқи муқаррарот дар заминаи маҷмуи ҷиноятҳо ва ҳукмҳо муайян гардида, пешниҳодҳои мушаххас барои бартарафсозии онҳо ироа шудаанд;

Дар маҷмуъ, натиҷаҳои таҳқиқот заминаи илмӣ ва амалӣ барои такмили қонунгузории ҷиноятӣ, баланд бардоштани сифати фаъолияти судӣ дар самти таъини ҷазо ва таъмини адолати ҷиноятиро фароҳам месозанд.

Асоснокӣ ва эътимоднокии хулосаю тавсияҳои дар диссертатсия ифодаёфта. Хулосаю тавсияҳои дар диссертатсия пешниҳодгардида бар асоси таҳқиқоти маҷмуӣ, таҳлили ҳамаҷонибаи меъёрҳои ҳуқуқӣ, амалияи судӣ ва маводи амалӣ асос ёфтаанд. Муаллиф барои муайян намудани хусусиятҳои назариявӣ ва амалии таъини ҷазо дар ҳолатҳои сершумории ҷиноятҳо ва маҷмуи ҳукмҳо аз усулҳои гуногуни таҳқиқоти илмӣ истифода бурдааст, ки ин омил эътимоднокии натиҷаҳои таҳқиқотро таъмин менамояд.

Аз ҷумла, таҳлили муфассали меъёрҳои Кодекси ҷиноятии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва дигар санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ, баррасии мурофиавии парвандаҳои судӣ ва таҳлили таҷрибаи судӣ имконият доданд, ки камбудиву норасоиҳои амалкунанда ошкор ва барои онҳо роҳҳои ҳаллу фасл пешниҳод шаванд. Илова бар ин, истифодаи методологияи низомӣ ва муқоисавии қонунгузорӣ бо таҷрибаи байналмилалӣ низ дар асоснокии натиҷаҳои таҳқиқот накши муассир бозид.

Ҳамзамон, тавсияҳои пешниҳодшуда бо дарназардошти зарурати мутобиқсозии низоми ҷазо ба воқеиятҳои ҷории ҳуқуқӣ ва иҷтимоӣ таҳия шудаанд, ки ин онҳоро на танҳо назариявӣ, балки амалӣ ва татбиқшаванда месозад. Пайдарҳамии мантиқӣ, ҷанбаи амалӣ ва мувофиқати пешниҳодҳо бо меъёрҳои байналмилалӣ ва миллӣ нишондиҳандаи сатҳи баланди илмӣ ва эътимоднокии хулосаю тавсияҳои ин таҳқиқот мебошад.

Аз ин рӯ, пешниҳодҳои диссертатсия метавонанд ҳамчун асоси мустаҳками илмию амалии такмили қонунгузории ҷиноятӣ ва амалияи судӣ дар соҳаи таъини ҷазо барои маҷмуи ҷиноятҳо ва маҷмуи ҳукмҳо истифода шаванд.

Аҳаммияти илмӣ, амалӣ, иқтисодӣ ва иҷтимоии диссертатсия.

Аҳаммияти илмии таҳқиқоти мазкур ба рушди назариявии илми ҳуқуқшиносии ҷиноятӣ, хусусан дар самти таҳқиқи мафҳумҳо ва усулҳои таъини ҷазо барои маҷмуи ҷиноятҳо ва маҷмуи ҳукмҳо саҳми арзанда мегузорад. Муаллиф аввалин бор мафҳумҳои сершумории ҷиноятҳо, маҷмуи ҷиноятҳо, такрори ҷиноят ва ретсидивро бо таҳлили тафовутҳои ҳуқуқии онҳо тасниф ва равшангардонӣ намудааст. Ин навгониҳо заминаи назариявӣ барои таҳкими назария ва амалияи таъини ҷазо мебошанд ва барои дигар таҳқиқотҳои минбаъда дар соҳаи ҳуқуқи ҷиноятӣ асоси муҳимро фароҳам меоранд.

Аҳаммияти амалии натиҷаҳои диссертатсия ба беҳтарсозии амалияи судӣ ва таъмини адолати иҷтимоӣ равона шудаанд. Пешниҳодҳои мушаххас оид ба такмили қонунгузорӣ ва шаклҳои таъини ҷазо имкон медиҳанд, ки судҳо дар баррасии парвандаҳои дорои маҷмуи ҷиноятҳо қарорҳои мутаносиб ва боэътимод қабул намоянд. Ин, дар навбати худ, ба коҳиши саҳвҳои судӣ, таъмини адолати иҷтимоӣ ва рушди низоми ҷавобгарии ҷиноятӣ мусоидат мекунад. Ҳамзамон, пешниҳодоти диссертатсия барои мақомоти қонунгузорӣ ва ҳуқуқтатбиқкунанда ҳамчун роҳнамо ва дастуруламал барои такмили низоми ҷазо ва сиёсати ҷиноятӣ хизмат мекунанд.

Аҳаммияти иқтисодӣ. Истифодаи дурусти механизмҳои таъини ҷазо ва беҳтарсозии амалиёти судӣ боиси мукамалгардонии захираҳои давлатӣ мегардад. Камшавии саҳвҳои судӣ ва самаранокии раванди мурофиа ба сарфаи хароҷоти пулӣ ва вақти мақомоти ҳифзи ҳуқуқ ва судҳо мусоидат менамояд. Илова бар ин, татбиқи оқилонаи ҷазоҳо ва истифодаи мутавозини онҳо барои ислоҳ ва дубора содир накардани ҷиноят метавонад сатҳи ҷинояткориро коҳиш дода, бо ин васила аз талафоти иқтисодӣ, ки ба ҷомеа ва давлат таҳдид мекунанд, пешгирӣ намояд.

Аҳаммияти иҷтимоии таҳқиқот ба таъмини амнияти ҷамъиятӣ ва ҳифзи ҳуқуқҳои инсон равона шудааст. Ислоҳи низоми таъини ҷазо барои маҷмуи ҷиноятҳо бо мақсади таъсири пешгирӣ ва ислоҳи ҷинояткорон метавонад ба коҳиши сатҳи ҷинояткорӣ ва баланд бардоштани эътимоди мардум ба низоми судӣ мусоидат намояд. Ин боиси таҳкими устувории ҷомеа, эҳтиром ба қонун ва қаноатмандии шаҳрвандон аз адолати судӣ мегардад. Ҳамзамон, таҳқиқот барои ҳалли мушкилоти иҷтимоии марбут ба ҷазо ва ҷавобгарии ҷиноятӣ имконоти нав фароҳам меоварад.

Нашри натиҷаҳои диссертатсия дар маҷаллаҳои тақризшавандаи илмӣ. Бар асоси натиҷаҳо, хулосаҳо ва тавсияҳои диссертатсия маҷмуи 10 мақолаи илмӣ нашр гардидааст. Аз онҳо 7 мақола дар нашрияҳои илмии тақризшавандаи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ва 3 мақола дар нашрияҳои дигар, ки сатҳи илмӣ ва эътимоднокии заруриро доранд, ба табъ расидаанд. Ин нашрияҳо саҳми муассир ва дастгирии равандҳои илмии таҳқиқоти мазкурро таъмин менамоянд:

[1-М]. Камолов, З.А., Аминов, З.Т. Цели наказания [Матн] / З.А. Камолов, З.Т. Аминов // Паёми Донишгоҳи омӯзгорӣ. – 2015. – №1 (62-1). – С. 139-145; ISSN 2219-5408.

[2-М]. Аминов, З.Т. Общие начала назначения наказания и особенности их применения при осуждении по совокупности преступлений [Матн] / З.Т. Аминов // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. – 2017. – №2/9. – С. 229-233; ISSN 2413-5151.

[3-М]. Аминов, З.Т. Совершенствование правил назначения наказания по совокупности приговоров [Матн] / З.Т. Аминов // Маҷаллаи Академии ҳуқуқ. – 2018. – №4 (28). – С. 134-139; ISSN 2305-0535.

[4-М]. Аминзода, З.Т. Замкунии намудҳои гуногуни ҷазо ҳангоми таъини ҷазо аз рӯи маҷмӯи ҷиноятҳо [Матн] / З.Т. Аминзода // Қонунгузорӣ. – 2020. – №4 (40). – С. 126-129; ISSN 2410-2903.

[5-М]. Аминзода, З.Т. Ба назар гирифтани хусусият ва дараҷаи ба ҷамъият хавфнокии ҷинояти содиршуда ҳангоми таъини ҷазо [Матн] / З.Т. Аминзода // Маҷаллаи илмию сиёсии «Идоракунии давлатӣ»-и Академияи идоракунии давлатии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон. – 2020. – №4/2 (49). – С. 207-211; ISSN 2664-0651.

[6-М]. Камолов, З.А., Сатторов, Ғ.С., Аминзода, З.Т. Сершуморагии ҷиноятҳо: мафҳум ва шаклҳои он [Матн] / З.А. Камолов, Ғ.С. Сатторов, З.Т. Аминзода // Давлатшиносӣ ва ҳуқуқи инсон. – 2021. – №2 (22). – С. 170-181; ISSN 2414 9217.

[7-М]. Шарипов, Т.Ш., Аминзода, З.Т. Тарзњои таъини љазо аз рўйи маљмўи њукмњо [Матн] / Т.Ш. Шарипов, З.Т. Аминзода // Қонунгузорӣ. – 2022. – №4 (48). – С. 93-98; ISSN 2410-2903.

Зикр намудан ба маврид аст, ки теъдоди маводи чопшуда ба банди 35 Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ, ки бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 июни соли 2021, тахти №267 тасдиқ шудааст, мувофиқ мебошад.

Ҳаҷм ва сохтори диссертатсия. Диссертатсия Аминзода Зокирҷон Тоҳир аз номгўи ихтисораҳо ва аломатҳои шартӣ, муқаддима, се боб, ки шаш зербобро дарбар мегирад, хулоса ва тавсияҳо, рўйихати адабиёти истифодашуда ва рўйихати интишороти муаллиф вобаста ба мавзуи таҳқиқот иборат мебошад. Ҳаҷми умумии рисолаи диссертатсионӣ 215 саҳифаро ташкил медиҳад. Сохтори диссертатсия ба мақсад, вазифа ва мантиқи таҳқиқот мувофиқ буда, ҳамаи масъалаҳои аз ҷониби муаллиф пешниҳодшуда ҳаллу фасли худро ёфтаанд. Асоснокии пешниҳодҳои дар диссертатсия ифодашуда, инчунин бо таҳлили эродии сарчашмаҳои истифодашуда оид ба рушди қонунгузории ҷиноятӣ тасдиқи худро ёфтааст. Рўйихати адабиёт аз сарчашмаҳои зиёде иборат мебошанд, ки онҳо барои омўзиши муфассали ҳолати кор дар мавзуи таҳқиқшаванда имконият додаанд.

Боби якуми диссертатсия бо унвони **«Маҷмуи ҷиноятҳо ҳамчун зуҳуроти сершуморагии ҷиноятҳо»** ду зербобро дар бар мегирад. Дар он қайд мешавад, ки сершумории ҷиноятҳое, ки аз ҷониби як шахс содир мешаванд, оқибатҳои манфии ҷиддиро ба бор меоранд. Ин ҷиноятҳо ба объектҳои аз ҷониби қонун ҳифзшаванда, монанди ҳаёт, саломатӣ, моликият ва амнияти ҷамъиятӣ, инчунин манфиатҳои давлатӣ зарари назаррас мерасонанд.

Ҳамзамон, ҷинояткории ретсидивӣ (яъне такрории ҷиноятҳо) дараҷаи баланди майли зиддиҷамъиятии шахсро нишон медиҳад, ки бо содир намудани ҷиноятҳои такрорӣ ва вайронкунии низомнокии қонунгузории ҷиноятӣ зоҳир мешавад. Ин рафтори такрорӣ муҳити криминогениро ташаккул дода, дар шахс тасаввури беҷазо мондани кирдорро ба вуҷуд меорад, ки ин омил барои касб гардидани фаъолияти ҷиноятии ў мусоидат менамояд.

Боби дуюми диссертатсия аз ду зербоб иборат мебошад. Зербоби аввал бо номи **«Асосҳои умумии таъини ҷазо ва хусусиятҳои татбиқи онҳо ҳангоми маҳкумшавӣ аз рўйи маҷмуи ҷиноятҳо»** номгузорӣ шудааст.

Дар ин зербоб ба тезиси асосии зерин таваҷҷуҳи махсус дода мешавад: татбиқи санксияҳои ҳуқуқии ҷиноятӣ дар ҳолатҳои сершумории

ҷиноятҳо тақозои риояи қатъии принсипҳои асосии ҳуқуқиро мекунад. Муқарраротҳои меъёрӣ, новобаста аз шумораи ҳуқуқвайронкуниҳои ба айбдоршаванда нисбатан эълоншуда, ҳамчунон ҳатмияти худро нигоҳ медоранд ва бояд беғаразона ва ба таври адолатнок татбиқ шаванд.

Дар зербоби 2.2. муаллиф тарзҳои таъин намудани ҷазои ниҳоӣ аз рӯйи маҷмуи ҷиноятҳоро таҳлил намудааст. Ӯ таъкид мекунад, ки институти таъини ҷазо аз рӯйи маҷмуи ҷиноятҳо ҳамчун як шакли алоҳидаи ҳуқуқи ҷиноятии Шуравӣ аввалин маротиба дар Кодекси ҷиноятии Ҷумҳурии Шуравии Федеративии Сотсиалистии Русия бо санаи 1 июни соли 1922 муқаррар карда шудааст.

Дар боби сеюми рисола, ки **«Таъини ҷазо аз рӯи маҷмуи ҳукмҳо»** ном дорад, масоили муайян намудани қисми адонашудаи ҷазо аз рӯйи ҳукми қаблан ва тарзҳои таъини ҷазо аз рӯйи маҷмуи ҳукмҳо таҳлил шудаанд.

Дар зербоби якуми боби сеюм «Муайян намудани қисми адонашудаи ҷазо аз рӯйи ҳукми пештара» муаллиф қайд менамояд, ки масъалаи муайян намудани қисми адонашудаи ҷазо ҳангоми аз тарафи шахсе, ки нисбаташ ҳукми айбдоркунандаи суд ҷой дораду ҷазоро пурра ё қисман адо накарда боз ҷиноят содир намудааст, ба миён меояд.

Дар зербоби дуюми Боби сеюм муаллиф қайд мекунад, ки дар қисми 1-и моддаи 68 Кодекси ҷиноятии Ҷумҳурии Тоҷикистон қонунгузор аввалан тарзи замкунии пурраи ҷазоҳо ва сипас қисман замкунии онҳоро муқаррар намудааст. Ин ҳолат судҳоро ба истифодаи бештар ва афзалиятноки тарзи замкунии пурраи ҷазоҳо ҳидоят мекунад. Аммо, сарфи назар аз ин муқаррарот, дар амалия ҳатто дар ҳолатҳое, ки истифодаи тарзи замкунии пурраи ҷазоҳо мақсаднок ба назар мерасад, судҳо ин тарзро татбиқ намекунанд. Ин вазъият боиси он мегардад, ки маҳкумшуда бидуни гирифтани хулосаҳои зарурӣ ҷиноятро такрор мекунад, ки ин омил ба расидан ба ҳадафҳои ҷазо, бахусус пешгирии ҷиноятҳо, халал мерасонад.

Автореферат фишурдаи диссертатсия буда, дар умум мафҳум ва моҳияти диссертатсияро мекушояд.

Бо вуҷуди баҳои мусбии кор дар диссертатсия баъзе масъалаҳои норавшан ба назар мерасанд, ки аз нигоҳи илмӣ баҳснок мебошанд ва онҳоро ба таври зайл нишон додан мумкин аст:

1. Муаллиф пешниҳод медорад, ки қисми 5, м. 68 КҶ ҶТ дар мазмуни зерин тағйир дода шавад: «Ҷазои ниҳоӣ аз рӯи маҷмуи ҳукмҳо бояд ҳам аз ҷазои барои содир намудани ҷинояти нав таъиншуда ва ҳам аз қисми то охир адонашудаи ҷазо аз рӯи ҳукми пештараи суд зиёдтар бошад, ба ғайр аз ҳолатҳои ҷазои сабуктарро дар бар гирифтани ҷазои вазнинтар».

Чунин пешниҳоди муаллиф албатта асоснок аст, вале он ҳама ҳолатҳои таъини ҷазоро ҳангоми маҷмуи ҳукмҳо дар бар гирифта наметавонад, масалан дар ҳолатҳои барои ҷинояти қаблӣ таъин шудани ҷазои якумра маҳрум сохтан аз озодӣ ва таъини чунин ҷазо барои ҷинояти нави содиршуда.

2. Муаллиф дар пешниҳоди 4 чунин мафҳуми маҷмуи ҷиноятҳоро пешниҳод менамояд: «Маҷмуи ҷиноятҳо – ин микдори гуногуни кирдорҳое, ки дар худ на камтар аз ду таркиби ҷинояти аз ҳамдигар фарккунандаро доро буда, барои ҳеҷ кадоми онҳо шахс бо ҳукми ба қувваи қонуни даромадаи суд маҳкум нашудааст, фаҳмида мешавад. Барои ҳар як ҷинояти мазкур ҷазо тибқи қоидаҳои муқаррарнамудаи қонунгузории ҷиноятӣ алоҳида таъин карда мешавад».

Вале таърифи пешниҳоднамудаи муаллиф амалан таърифи дар қ.1.м.20 КҶ ҶТ муайяншудаи маҷмуи ҷиноятҳоро такрор намудааст. Аз ин рӯй аз муаллиф хоҳиш карда мешавад, ки ҳангоми ҳимояи рисола фаркият ва афзалияти таърифи пешниҳодшударо назар ба таърифи қонунгузории он шарҳ медод.

3. Муаллиф дар асосҳои методологии таҳқиқот нишон медиҳад, ки аз ҷумла усулҳои таърихӣ, муқоисавӣ ва омориро истифода намуда аз таҳлили зиёда аз 1000 парвандаро таҳлил намудааст. Аммо дар таҳқиқот натиҷаҳои амалии он дар шакли ҷадвалҳо, диаграммаҳо, хулосаҳои рақамӣ ифода наёфтаанд, ки ин дарки натиҷаҳои муқоисавӣ ва омории таҳлилро мушкил мегардонад.

Камбудӣ ва норасоиҳое, ки дар боло қайд шудаанд, дар умум ҳангоми баҳодиҳии мусбати таҳқиқоти диссертатсионӣ нақши муайнкунандаро намебозанд ва танҳо шаҳодати он мебошанд, ки масъалаҳои баррасишаванда хело муҳим буда, мураккаб ва баҳсноканд ва муаллиф дар ҳалли баъзе масъалаҳо дар натиҷаи омӯзиши сарчашмаҳои ҳуқуқӣ, адабиёти соҳавӣ ва баҳодиҳии ақидаҳои олимони гуногун нуқтаҳои муаллифии худро пешниҳод намудааст, ки он хоси гузаронидани таҳқиқоти илмӣ мебошад.

Мутобиқати барасмиятдарории диссертатсия ба талаботи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон. Мазмуни диссертатсия шаҳодати кофӣ будани пуррагии баёни мазмун ва навгонии илмӣ доштани онро медиҳад. Муаллиф аз натиҷагириҳо хулосаҳои худро ифода намудааст, ки он метавонад барои рушди илми муосири назарияи ҳуқуқ саҳми сазовори худро гузорад. Диссертатсияи Аминзода Зокирҷон Тоҳир дар мавзуи «Таъини ҷазо барои маҷмуи ҷиноятҳо ва аз рӯйи маҷмуи ҳукмҳо: масоили назариявӣ ва амалӣ» барои дарёфти дараҷаи илмии

номзади илмҳои ҳуқуқшиносӣ аз рӯйи ихтисоси 12.00.08 - Ҳуқуқи ҷиноятӣ ва криминология; ҳуқуқи иҷрои ҷазои ҷиноятӣ ба талаботи бандҳои 31, 33, 34 ва 35 Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ, ки бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 июни соли 2021, №267 (бо тағйиру иловаҳо аз 26 июли соли 2023, №295) тасдиқ шудааст, мутобиқат менамояд.

Диссертатсия аз ҷониби муаллиф мустақилона навишта шуда, дорои мазмун ва мантиқи ягонаи дохилӣ мебошад. Сатҳи навгонии илмии диссертатсионӣ, нуктаҳои илмӣ ва пешниҳоду тавсияҳои амалие, ки ба ҳимоя пешниҳод шудаанд, мақолаҳои илмӣ ва маърузаҳо дар конференсияҳои илмӣ-амалӣ саҳми шахсии муаллифро тасдиқ менамоянд. Инчунин, тарзи навишт, масъалагузорӣ ва услуби таҳқиқоти илмӣ саҳми шахсии муаллифи диссертатсияро нишон медиҳад.

Хулоса, таҳқиқоти диссертатсионии Аминзода Зокирҷон Тоҳир дар мавзуи «Таъини ҷазо барои маҷмуи ҷиноятҳо ва аз рӯйи маҷмуи ҳукмҳо: масоили назариявӣ ва амалӣ» ба талабот оид ба дарёфти дараҷаи илмии номзади илм мувофиқ буда, муаллифи он сазовори дараҷаи илмии номзади илмҳои ҳуқуқшиносӣ аз рӯйи ихтисоси 12.00.08 - Ҳуқуқи ҷиноятӣ ва криминология; ҳуқуқи иҷрои ҷазои ҷиноятӣ мебошад.

Муқарризи расмӣ:
Мудири шуъбаи масоили назариявии давлат ва ҳуқуқи муосири Институти фалсафа, сиёсатшиносӣ ва ҳуқуқи ба номи А. Баҳоваддинови Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон, доктори илмҳои ҳуқуқшиносӣ, дотсент Бобоҷонзода И.Ҳ.

Суроға: Ҷумҳурии Тоҷикистон, 734025,
ш. Душанбе, кӯчаи Асадулло Ғуломов, 13
Моб. тел: (+992 93) 510-77-11
Email: bobojonov_i@mail.ru

Имзои Бобоҷонзода И.Ҳ.-ро тасдиқ мекунам:
Сардори шуъбаи кадрҳои Институти фалсафа, сиёсатшиносӣ ва ҳуқуқи ба номи А. Баҳоваддинови Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон Абдураҳмонзода Б.А.

13.10.2025

ШУЪБАИ КАДРҲО ОТДЕЛ КАДРОВ